

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2013 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2013

1

Vilnius 2014

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2013

1

Vilnius 2014

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Finansavimo sutartis Nr. LIT-7-55

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)
Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

Recenzijos skelbiamos duomenų bazėje recensio.net
Reviews appearing in this journal are published in recensio.net

PUBLIKACIJOS

ZIGMANTAS K I A U P A

RANKRAŠTINĖS ĮVAIRENYBĖS IŠ PRAEITIES: 4.–5.

4. 1770 m. pranešimas apie susidūrimus Lietuvos–Prūsijos pasienyje.

1764 m. įkurta Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės izdo komisija be kitų veiklų tvarkė muitinių darbą. Buvo sukurtas tankus muitinių ir jų padalinių tinklas, ypač pasienio su kitomis valstybėmis ruože. Muitinės, muitinių postai ir pasienio sargybos buvo sujungtos į vadinamąsias reparticijas. Palangos muitinė prižiūrėjo prekių judėjimą per Lietuvos–Prūsijos sieną nuo Palangos iki Nemuno bei nedidelę Lietuvos–Kuršo sienos atkarpą. Iš pradžių muitinė priklausė Žemaičių reparticijai, o nuo XVIII a. devintojo dešimtmečio pradžios – Lietuvos reparticijai.

Nors Lietuvos–Prūsijos siena XVIII a. iki pat Abiejų Tautų Respublikos žlugimo nesikeitė ir muitų rinkimų tvarka buvo nusistovėjusi, sienos ir muitų mokesčių pažeidimų netrūko. Dažniausiai tai būdavo pavieniai prekių gabantojai, bet tokiais pažeidėjais tapdavo ir valstybių pareigūnai.

Skelbiamas 1770 m. rašytas Žemaitijos reparticijos kontrolieriaus Kazimiero Sadvoskio raportas LDK izdo komisijai apie susidūrimus su Prūsijos karalystės pareigūnais ir kariniu daliniu Šiūparių ir Šnaukštų pasienio sargybų ruože. Lietuvos muitininkai ėmė muitą už iš Lietuvos gabenamą statybinį mišką iš Prūsijos valstiečių ar, kaip jie dokumente vadinami, būrų. Prūsams tai nepatiko ir į Lietuvą kartu su būrais du kartus įsibrovė Prūsijos karinis dalinys, kuris suėmė sienos sargybinius, išsivežė juos į Prūsiją ir, tik prigrasinęs neimti muitų už statybinį mišką, paleido. Kaip teigė Prūsijos pareigūnai, visa tai vyko su aukštesnės valdžios žinia. K. Sadvoskis nurodė Izdo komisijai, kad iki šiol

muitas už medieną, skirtą kurui, nebuvo imamas, tik už statybinį mišką, ir klausė jos, kaip jam toliau elgtis.

Matome susidūrimą pasienyje, kai Prūsijos karinis dalinys pažeidė sieną. Prūsija veikė iš jėgos pozicijų, o Lietuvos pareigūnai siekė neaštrinti padėties, nors Žemaitijoje buvo išdėstytas kariuomenės pulkas, turėjęs padėti Iždo komisijai. Rimtiems susidūrimams su Prūsija buvo nepalanki I Respublikos padalijimo išvakarių politinė padėtis.

[1770 m.] Žemaitijos repartacijos kontrolieriaus Kazimiero Sadovskio pranešimas LDK iždo komisijai

Pranešimas įrištas 1765–1784 m. LDK iždo komisijos gautų dokumentų knygoje, saugomoje Lietuvos valstybės istorijos archyve. Ji turi dvi signatūras, SA-3697 arba f. 11, ap. 1, b. 996, skelbiamas dokumentas yra 96 l.

Tai vienas lapas be datos ir parašo. Galimas dalykas, kad tekstas yra be pabaigos. Turėjęs būti antras lapas su data, parašu ir dorsalinio įrašo neišliko. Data nustatyta pagal raštininko įrašą, esantį virš pranešimo antraštės, *No 28 1770 Żmudzka repartycy*. Pranešimo autorius nustatytas pagal kitus knygoje greta su skelbiamuoju įrištus 1767–1770 m. K. Sadovskio pasirašytus pranešimus (l. 61, 75, 76, 97, 99, 100, 101). Jie rašyti ta pačia rašysena kaip ir skelbiamas pranešimas.

Pranešimas rašytas dar nenusistovėjęs dabartinei lenkų kalbos rašybai, todėl kai kurių žodžių rašymas įvairuoja skirtingose teksto vietose. Skelbiant dokumentą rašybą stengtasi išlaikyti tokią, kokia yra šaltinyje, tačiau buvo padaryta keletas pakeitimų: 1) pagal dabartinę rašybą sutvarkytas didžiųjų ir mažųjų raidžių rašymas; 2) išskleistos santrumpos, išskyrus konvencines pagarbos reiškimo santrumpas, praleistos raidės įrašytos laužtiniuose skliaustuose; 3) stengtasi tekstą suskaidyti į sakinius, net jei šaltinyje nėra sakinių ar jų dalių skyrimo ženklų, bet tokio skaidymo reikalauja teksto prasmė.

Raport o stałej wiolencyi skarbowi na strażach Szupory¹ y Szniaukszty² zwanych do komory połłongowskiej³ należących przez dragonią pruską regimentu tylżanskiego⁴ komędy generała Apemberga y ludzi tegoż Krolestwa Pruskiego do anttmanstwa prekulskiego⁵ przysłuchających.

¹ Šiūpariai, kaimas dabartiniame Šilutės rajone.

² Šnaukštai, kaimas dabartiniame Klaipėdos rajone.

³ Palanga, miestas.

⁴ Tilžė, Prūsijos karalystės miestas, dabar Sovetskas Rusijos federacijos Kaliningrado srityje.

⁵ Priekulė, miestas dabartiniame Klaipėdos rajone.

Podług ordynacyi y przepisow tak dawniejszych, jako też osta[t]niey lustracyi jw. Leparskiego podkomorzego powiatu upitskiego, komissarza skarbu *in puncto* obserwowania drog przemytnych, p. Bucewicz strażnik szuporski y p. Sadkowski towarzysz przedyney straży pułku jm. pana Baranowskiego zapobiegali y pilnie postrzegali tego, aby przemytne drogi (ktoremi łączny iestt sposob handlującym kupcom za granicę przemknienia się) nie były torowane. O co tak krajowych, jako też zagranicznych Krolestwa Pruskiego obywatelow, ille w sonsiedstwie będących, ostrzegali, oraz aby cło od drzewa na budowe zgodnego płacone było, usilnie *instabantt*.

Na dniu 12 *januarij a[nn]o praesentis* dragonia Krola Jm. Pruskiego komędy jm. pana Apemberga g[e]n[e]r[a]ła nad samą granicą we wsi pruskiej Pezaycie⁶ zwaney stojąca, napadłszy z tumultem ludzi anttmanstwa prekulskiego, na straż Szupory y Szniawksztzy zwaney p. Bucewicza strażnika tamecznego pod wartę wzięli y prowadzili do Szniawksztz do chłopca gorzdowskiego⁷ Mikazia, tam znalazzy p. Sakowskiego towarzysza pułku jp. Baranowskiego, obu pod arestt wzięli i trzymali a potym rozkazali swym burom, aby na przemyttnie drogi tychże pod areszttem mianych prowadzili y gdzie było zatrzymane drzewo, że solucyi celney płacic niechcieli *violenter* zabrali y one za granicę wyprowadzili, a tychże aresztantow nazad do officyera imieniem Laudunt nad tą diwizyą komędę mającego w Szuporach na owczas będącego przyprowadzili. Ktory po wielkich upomnieniach tych aresztantow wydał skrypt po niemiecku pisany, iż to uczynił za ordynansem wyszey komędy (ktoren *sub signo litera A in autentico* odsyła się⁸) grożąc ustniem iż jesliby wazyli się albo z drogi zwracać, albo brac solucyą celną za drzewo jakowegoz kolwiek gatunku od ludzi Krolestwa Pruskiego spodziewac się powinni gorszey nizeli teraz konsenkwencji.

Ex post na dniu 21 *febr[uarii] a[nn]o praesentis* teyze samey komędy dragonia wpadłszy na też straż Szupory, p. Bucewicza znowu wzięło w areszt y kazało w nocy siebie prowadzić do Szniawksztz, drugiey straży, gdzie znalazzy *toties* wspomnionego p. Sakowskiego towarzysza wzięli w areszt y za granicę zaprowadzili, a strażnika Bucewicza wysłali z tym ordynansem do jm. pana Markiewicza pisarza przykomorku gorzdowskiego, do ktorego te straże należą, aby nie czekając poko dragonia przyidzie y jego pod konwoiem swoim za granicę do siebie zaprowadzi dobrowolnie sam przyezdzał, gdzie y Sakowski aresztowany nie poty miał byc wypuszczonym, az poko pisarz stawic się będzie obecnie. Nie czekając takowego dla siebie konwoju jm. pan Markiewicz pisarz gorzdowski przymuszony tamże za granicę jechać, gdzie Sakowskiego towarzysza znalazzy już zbitego y w arescie trzymanego. Gdy zaczął przekładac komędzie iż to znaczną dzieje

⁶ Pėžaičiai, kaimas dabartiniame Klaipėdos rajone.

⁷ Gargždai, miestas dabartiniame Klaipėdos rajone.

⁸ Minimas dokumentas nežinomas, prie pranešimo jis neįraštas.

się skarbowi wioleńczyą, toż samo powtorzyli co y pierwiey, że w tym mają ordynans od wyszey komędy, ale już *inscriptis attestatum* niedali, tylko nayprzod domagali się, aby cła brane od burow *integre* oddane y powrocone było. Lecz się pisarz mowił, że nie jego iestt to dzielem ale wyszey dyspozycyi. Po wtore zalecili surowie pod obietnicą pięciuset koni weyscie w granicę y wzięcia tych wszystkich, kto tylko tym dysponuje, jesliby albo zwracani byli z drog, ktoremi by kolwiek wyprowadzali ludzie pruscy drzewo za granicę, albo od jakowego kolwiek towaru lesnego solucya celna pretendowana była.

A zatym uważając iż ten interes nie mały iestt konsekwencyi czasu bytnosci moiey na teyże komorze połongowskiey zaleciłem, azeby do raportu y rezolucyi Nayiasnieyszey Kommissyi od tychże ludzi Krolestwa Pruskiego, ktorzy dobrowolnie cła płacic nie będą *fortiter* nie dopominali się, a na osobliwy regestr kto z jakim towarem y z ktorego mieysca jdzie zapisywali.

Notandum iż od zaszley dyspozycyi Nayiasnieyszey Kommissyi Skarbu az dotychczas cło za drzewo opałowe, ktore prusacy wyprowadzaią z kraju naszego nie brało się, ani się bierze, jedynie tylko od drzewa na budynki zgodne y do handlu przydatne, lecz teraz y od tych gatunkow komęda wspomnianna brać zakazuje y zabrania. Jak się *in hoc puncto* daley zachować mamy Nayiasnieysza Kommissya raczy wydac dyspozycyą.

5. 1770 m. Rusijos kariuomenės dalinio plėšikavimas

1770 m. tebevyko kovos su Baro konfederatais. Jose dalyvavo Rusijos kariuomenė, kurios daliniai buvo išdėstyti po visą valstybę. Skelbiamas Žemaitijos repartacijos kontrolieriaus K. Sadovskio pranešimas LDK išdo komisijai parodo šios kariuomenės veiklos būdus.

1770 m. liepos 9 d. Žemaitijos repartacijos kontrolieriaus Kazimiero Sadovskio pranešimas LDK išdo komisijai

Pranešimas įrištas 1765–1784 m. LDK išdo komisijos gautų dokumentų knygoje, saugomoje Lietuvos valstybės istorijos archyve. Ji turi dvi signalūras, SA-3697 arba f. 11, ap. 1, b. 996, skelbiamas dokumentas yra 99 l.

1 lapas. Virš pranešimo teksto raštininko įrašas *30d. 9 julii 1770*. Po tekstu parašas *K[a]z[i]m[ie]rz Sadowski K[o]ntr[oleur] Repar[tycyi] Żmuydz[kiey]*. Antroje lapo pusėje dorsalinis įrašas *Raport Repartycyi Żmuydz[kiey]*.

Skelbiant dokumentą rašybą stengtasi išlaikyti tokią, kokia yra šaltinyje, tačiau buvo padaryta keletas pakeitimų: 1) pagal dabartinę rašybą sutvarkytas didžiųjų ir mažųjų rai-

džių rašymas; 2) išskleistos santrumpos, išskyrus konvencines pagarbos reiškimo santrumpos, praleistos raidės įrašytos laužtiniuose skliaustuose; 3) stengtasi tekstą suskaidyti į sakinius, net jei šaltinyje nėra sakinių ar jų dalių skyrimo ženklų, bet tokio skaidymo reikalauja teksto prasmė.

Raport do Zmuydzkiey repartycyi

Juž to iest wiadomo *publico* że jm. p. Biernacki z nieiakąš kwotą ludzi w r[ok]u te-
raźnieyszym *primis martij* przybywszy do Rossien⁹ w kancellaryi grodzkiey X[ię]stwa
Żmuydzkiego teyże repartycyi rossien[skiey] z kwart y innych podatkow publicznych
zabrał importancye zlott[ych] poll[skich] 26 000. Za którym idący jm. p. Miller major
kommendy jm. pana Abalduiowa woysk rossyjskich pułkownika gdy w dworze Kiel-
miech¹⁰ possessyi jm. p. Gruzewskiego znalazł y tam rosp[r]oszywszy tych ludzi samego
jp. Biernackiego wziął w areszt y tę summę do siebie odebrał. Aby tedy wypadłe do
tych podatkow assygnacye nie osychały y summa odzyskana być mogła, *ex nexu* funkcyi
moiey Przeswiett[niey] Kommissyi Skarbu Rz[eczy]p[ospo]lltey W[ielkieg]o X[ię]stw]a
Litt[ewskieg]o rapportuię.

⁹ Raseiniai, miestas.

¹⁰ Kelmė, miestas.